

ВІДВАГА КЛИЧЕ

Інші книжки Раяна Голідея українською

Напролом

Мистецтво перетворювати перешкоди на перемоги

Маркетинг майбутнього

Як гроуз-хакери змінюють правила гри

Его — це ворог

Стоїцизм на кожен день

366 роздумів про мудрість, стійкість і мистецтво жити

[Почитати опис, рецензію і купити можна на сайті **nashformat.ua**](https://nashformat.ua)

RAYAN HOLIDAY

**COURAGE
IS CALLING**

FORTUNE FAVORS THE BRAVE

PORTFOLIO / PENGUIN · NEW YORK · 2021

[Почитати опис, рецензію і купити можна на сайті nashformat.ua](https://nashformat.ua)

РАЯН ГОЛІДЕЙ

ВІДВАГА КЛИЧЕ

Доля допомагає хоробрим

*Переклала з англійської
Олена Замойська*

«НАШ ФОРМАТ» · Київ · 2023

[Почитати опис, рецензію і купити можна на сайті nashformat.ua](https://nashformat.ua)

УДК 179.6-029:821

Г 60

Голідей Раян

Г 60 Відвага кличе. Доля допомагає хоробрим / пер. з англ. Олена Замойська. — К. : Наш Формат, 2023. — 240 с.

ISBN 978-617-8120-86-3 (паперове видання)

ISBN 978-617-8120-87-0 (електронне видання)

Термопіли й Сараєво, Роза Паркс і Флоренс Найтінгейл, Магатма Ганді й Авраам Лінкольн — це дуже різні приклади, але всі вони про сміливість. Коли звичайні люди йшли на незвичайні вчинки.

Раян Голідей розглядає сміливість як першу з античних чеснот і вибір складного, але високого шляху. Він звертається до історії та літератури, вигаданих і реальних героїв, звільнення від рабства й рух за рівні права. Що мотивує виявляти нечувану сміливість, жертвувати життям заради цінностей та інших людей?

У цій книжці ви познайомитеся з різними відчайдухами і проявами сміливості. Це не обов'язково Мартін Лютер Кінг, Малала Юсуфзай чи Вінстон Черчилль. Не менш відважними є мати, що рятує дитину з-під авто, жінка, яка насмілилася йти власним шляхом, науковець-революціонер чи друг, що затулив товаришів під час аварії.

Відвага кличе. Це історії про тих, хто відповів на її поклик, і про те, як стати такими людьми, гартувати власний шлях і виховувати в собі добротність.

УДК 179.6-029:821

Перекладено за виданням: Ryan Holiday. *Courage is Calling: Fortune Favors the Brave* (New York, Portfolio / Penguin, 2021, ISBN 9780593191675).

Усі цитати з Біблії в перекладі Івана Огієнка.

All rights reserved including the right of reproduction in whole or in part in any form.

This edition published by arrangement with Portfolio, an imprint of Penguin Publishing Group, a division of Penguin Random House LLC.

Усі права застережено. All rights reserved

© 2021 by Ryan Holiday

© Замойська О., пер. з англ., 2023

© ТОВ «НФ», виключна ліцензія на видання, оригінал-макет, 2023

ISBN 978-617-8120-86-3 (паперове видання)

ISBN 978-617-8120-87-0 (електронне видання)

ЗМІСТ

<i>Чотири чесноти</i>	9
<i>Вступ</i>	13
<i>Частина перша. СТРАХ</i>	19
Поклик, якого ми боїмося... · 23. Важливо не боятися · 31. Логіка перемагає страх · 34. Ось де ворог · 36. У страху великі очі · 38. А що як? · 41. Не бійтеся випробувань · 44. Зосередьтеся на тому, що перед вами · 46. Ніколи не сумнівайтесь у сміливості інших · 49. Сила ефективної істини · 52. Ми боїмося вірити · 54. Ніколи не дозволяйте залякувати себе · 57. Будь-який розвиток — це стрибок · 60. Не бійтеся рішень · 63. Не можна ставити власну безпеку на перше місце · 65. Страх вам дещо показує · 68. Найстрашніше — бути самим собою · 70. Життя публічне. Звикайте до цього · 73. Яку традицію ви оберете? · 76. Не бійтеся просити · 78. Приборкуючи страх... · 80	
<i>Частина друга. СМІЛИВІСТЬ</i>	83
Поклик, на який ми відповідаємо... · 87. Світ хоче знати · 95. Хто, як не ви? · 97. Сміливості надає підготовка · 99. Просто почніть із чогось. Просто щось зробіть · 102. Уперед! · 105. Казати правду можновладцям · 107. Будьте тим, хто вирішує · 110. Добре бути «важким» · 113. Кілька секунд сміливості · 116. Перетворіть це на звичку · 119. Використайте наступальну тактику · 123. Обстоюйте своє · 125. Сміливість — заразлива · 128.	

Це потрібно прийняти · 130. Ви завжди можете
опиратися · 133. Доля допомагає хоробрим · 136.
Сміливість діяти · 139. Любіть ближнього свого · 141.
Сміливість — не зухвалість · 144. Волю до чину беруть,
а не приймають · 147. Насильство у відповідь · 150.
Підвестися й піти · 152. Виконуйте свою роботу · 155.
Ви здатні зробити неможливе · 158. Нехай вами
пишаються · 162. Коли ми підносимося над
собою... · 164

Частина третя. ГЕРОЇЗМ 167

Більше ніж поклик... · 171. Мета вирішує все · 178.
Найсміливіший вчинок — не битися · 181. Ви маєте
пройти через пустелю · 185. Безкорисливість
любви · 188. Вивищуйте інших · 191. Немає часу
на роздуми · 194. Ми самі творимо власну удачу · 197.
Надихати безстрашністю · 199. Скільки ви готові
заплатити? · 202. Велике «навіщо» · 206. Повернутися
в долину · 208. Мовчання — це злочин · 211. Зухвалі
надії · 214. Необхідність спалити білий прапор · 217.
Незламних не існує · 220. Мужність — це чеснота.
Чеснота — це мужність · 223

<i>Післямова</i>	227
<i>Що прочитати далі?</i>	235
<i>Подяки</i>	236
<i>Примітки</i>	238

Не ждімо, поки інші прийдуть і закличуть нас
до великих справ! Самі закличмо всіх стати
на шлях честі. Покажімо себе найсміливішими
ватажками, достойнішими очільниками,
ніж ті, що нині очолюють нас¹.

КСЕНОФОНТ

ЧАСТИНА ПЕРША

СТРАХ

[Почитати опис, рецензію і купити можна на сайті nashformat.ua](http://nashformat.ua)

Хоч на світі, що зітканий з гніву та сліз,
Не бачу нічого, крім болю, —
В тенетах років, без надії на зміст,
Згубитись собі не дозволю¹⁹.

Вільям Ернест Генлі

Які сили стримують сміливість? Чому те, що так цінується, є таким рідкісним? Що заважає нам чинити так, як ми можемо й повинні чинити? Що є джерелом боягузтва? Страх. Фобос. Неможливо перемогти ворога, якого не розумієш, і страх — у всіх його формах, від жаху до апатії, ненависті й уникнення ризиків, — ворог сміливості. *Ми ведемо битву зі страхом.* Тому повинні вивчити страх, пізнати його, дослідити причини та симптоми. Ось чому спартанці будували храми страху. Щоб тримати його поруч. Бачити його владу. Щоб захиститися від нього. Неправда, що сміливці не почувають страху (страх притаманний усім людям) — але вони вміють підійматися над страхом і опановувати його, і саме це робить їх такими надзвичайними. Слід завважити, що без цього не буває величі. Однак про боягузів нічого не написано. Нічого не відкладається в пам'яті. Ніщо не викликає захвату. Назвіть хоч одну добру справу, яка не вимагала б бодай кількох секунд хоробрості. Отже, якщо ми хочемо стати великими, то насамперед повинні навчитися перемагати страх або принаймні підійматися над ним у важливі моменти.

Поклик, якого ми боїмося...

Флоренс Найтінгейл була безстрашною ще до того, як сама про це дізналася. Зберігся невеличкий малюнок з її раннього дитинства.

Тітка намалювала чотирирічну Флоренс на прогулянці з матір'ю та сестрою: старша донька тримається за материну руку, тимчасом як Флоренс «чимчикує самостійно» з отією дивовижною невинною впевненістю, притаманною деяким дітям. Вона не шукала безпеки. Їй було байдуже, що думають інші. Так багато всього потрібно побачити. Так багато дослідити.

На жаль, ця незалежність тривала недовго. Можливо, хтось сказав їй, що світ — небезпечне місце. Можливо, дався взнаки непомітний, але нищівний тиск тих часів, коли дівчата повинні були поводитися, дотримуючись певних правил. А може, це розкіш привілейованого існування зменшила її віру у власні сили.

Кожен з нас колись зазнав нещадної несправедливості від дорослих (хоч би які були їхні наміри), коли в розмові вони проколювали нашу маленьку бульбашку. Вони вважають, що готують нас до дорослого життя, а насправді просто нав'язують нам власні страхи та обмеження.

Ох як дорого це нам коштує! І якої відваги позбавляє світ!

Саме це ледь не сталося із Флоренс Найтінгейл.

7 лютого 1837 року шістнадцятирічна дівчина відчула те, що згодом називатиме «покликом».

До чого? Куди? І як?

Усе, що вона почувала, — це те таємниче слово, відчуття, що від неї чогось очікують, що вона повинна *служити*, присвятити себе чомусь іншому, ніж життя її багатой і ледачої сім'ї, чомусь

іншому, ніж обмежені й незадовільні ролі, доступні тодішнім жінкам.

«Десь усередині ми чуємо *голос*... — сказав Пет Тіллман*, розмірковуючи про те, щоб покинути професійний футбол і вступити в полк рейнджерів. — Наш голос веде нас у напрямку людини, якою ми хочемо стати, але тільки від нас залежить, дослухатися до нього чи ні. Найчастіше нас скеровують на передбачуваний, прямий і, здавалося б, правильний шлях. Але іноді нас спрямовують зовсім в інший бік».

Ви можете подумати, що така відважна дівчина, як Флоренс Найтінгейл мала б дослухатися до цього голосу, але, як багато хто з нас, вона піддалася переконанням свого часу і стала наляканою юнкою, яка не наважувалася уявити собі шляху, відмінного від дороги її батьків.

«У них був великий заміський будинок у Дербіширі, — писав Літтон Стрейчі у своїй класичній праці “Життя видатних вікторіанців”, — ще один у Нью-Форесті, а також апартаменти в Мейфері, де вони зупинялися під час лондонського сезону і всіх найкращих вечірок; вони їздили на континент і навіть частіше за інших відвідували італійську оперу та зустрічалися з паризькими знаменитостями. Цілком природно припустити, що вихована в такій розкоші Флоренс належним чином оцінить її і виконає свій обов’язок, підтримуючи спосіб життя, подарований їй Богом, — інакше кажучи, після відповідної кількості танців і званих обідів вийде заміж за достойного джентльмена й житиме з ним довго і щасливо».

Протягом восьми років той поклик сидів у закапелках свідомості Флоренс, наче слон у кімнаті, який не хоче, щоб на нього звертали увагу. Проте вона здогадувалася, що у вікторіанському світі не все гаразд. Середня тривалість життя заледве сягала сорока років. У багатьох містах смертність пацієнтів у лікарнях була вища, ніж у тих, хто перебував поза ними. Під час Кримської

* Патрік Тіллман — професійний американський футболіст. Після теракту 11 вересня 2001 року залишив спорт і пішов в армію, служив в Іраці та Афганістані, де й загинув. — *Прим. пер.*

війни, де пізніше відзначиться Найтінгейл, лише півтори тисячі зі ста тисяч солдатів померли від ран. Понад *шістнадцять тисяч* померло від хвороб, а ще тринадцять тисяч стали непридатними до служби. Навіть у мирний час умови були жахливі, а призов до армії загрожував життю. «З таким самим успіхом ви могли б щороку виводити 100 чоловіків на Солсберійську рівнину і розстрілювати їх», — якось сказала вона представникам влади.

Та хоч би якою гострою була ця криза, зі збільшенням кількості загиблих на тому вівтарі зростав і страх.

Слід було подбати про порцеляну, писав Стрейчі. Батько сподівався, що вона йому читатиме. Потрібно було знайти нареченого, обговорювати плітки. Але робити нічого не було потрібно, і це все, що дозволяли заможній жінці: *нічого*.

Виснажена тиском банальності, Флоренс проігнорувала поклик, бо боялася порушити правила вихованого товариства. Звісно, вона допомагала хворій сусідці. Читала книжки. Зустрічала цікавих людей, як-от Елізабет Блеквелл — перша жінка-лікар. Але коли їй, двадцятип'ятирічній, запропонували попрацювати в лікарні Солсбері, вона дозволила матері відрадити себе. Працювати в лікарні? Та краще стати повією!

Після восьми років заперечення вона знову почула поклик. Голос запитав, цього разу гостріше: «Невже ти дозволиш репутації утримати себе від служіння?». Це був саме той страх: що подумують люди? Чи зможе вона порвати із сім'єю, яка не хоче відпускати її? Перетворитися з багатой дебютантки на *медсестру*? Чи зможе вона піти за покликом і взятися за фах, про який майже нічого не знає — і якого майже не існувало в XIX столітті? Чи наважиться робити те, що не годиться робити жінкам? Чи зможе досягти успіху в цьому?

Вона почувала сильний страх, як і кожна людина, яка, розглядаючи незвідані води, думає про те, щоб докорінно змінити життя й зробити щось нове чи інше. Коли геть усі товкмачать, що в тебе нічого не вийде, що ти помиляєшся, як ти можеш не слухати? Жахливий парадокс: потрібно бути божевільним, щоб не чути, коли тобі кажуть, буцімто божевільний — ти.

А що як вас намагаються обвинуватити? Намагаються покарати вас? А що як ви боїтеся підвести людей? Це те, з чим зіткнулася Найтінгейл. Батьки сприйняли її амбіції як обвинувачення у відсутності амбіцій у них самих. Мати плакала через те, що Флоренс планувала «зганьбитися», а розлючений батько називав її розпещеною й невдячною.

Це була болюча неправда, в яку вона повірила. «Лікарю Гау, — одного разу Флоренс наважилася запитати Семюела Грідлі Гау, лікаря й чоловіка Джулії Ворд Гау, авторки “Бойового гімну Республіки”, — чи не вважаєте ви, що молодій англійці неприйнятно й непристойно присвятити себе благодійній праці в лікарнях? Чи не вважаєте, що це було б жахливо?» У її запитаннях було стільки припущень. *Неприйнятно. Непристойно. Жахливо.*

Вона розривалася: хотіла отримати дозвіл піти за своєю мрією чи дозвіл залишити цю мрію нездійсненою? «Моя люба міс Флоренс, — відповів Гау, — це було б незвично, а в Англії все, що незвичне, вважають неприйнятним, але я скажу вам: ідіть уперед. Якщо чуєте поклик до такого життя, дійте так, як підказує натхнення, і ви побачите, що у виконанні свого обов'язку заради блага інших немає нічого непристойного чи нежіночого. Обирайте власний шлях і йдіть ним, хоч би куди він вас привів».

Але страх чинити незвично, страх дужчого почуття провини, сильніших загроз залишився. Родина робила все можливе, щоб утримати її вдома, *тримати в рамках*. І як це часто буває, воно подіяло: незважаючи на відверте заохочення людини, якою вона захоплювалася.

«Почуваюся вбивцею, яка руйнує їхнє щастя, — написала в щоденнику Флоренс. — Хто я така, щоб їхнє життя мене не влаштувало?» Рідні майже не розмовляли з нею і, як вона згадувала: «Поводилися так, наче я щойно скоїла злочин». Ця тактика діяла роками. «Вона могла самоствердитися, — писала її біографія Сесіл Вудгем-Сміт, — але не зробила цього. Пути, якими її зв'язували, були соломяні, але вона їх не розірвала».

Найтінгейл не була винятком — ані в 1840-х роках, ані нині. От справді, що в так званому «шляху героя» майже завжди йде

за «покликом до пригод»? Відмова від поклику. Тому що це занадто важко, занадто страшно, тому що «вони», очевидно, обрали не ту людину. Ось таку розмову Найтінгейл вела сама із собою, немало-небагато, а цілих *шістнадцять років*.

Ось що коїть страх. Він утримує нас від нашого призначення. Стримує нас. Заморожує нас. Дає мільйон причин «навіщо». Або «чому ні».

«Як мало можна зробити через страх», — згодом напише Найтінгейл. Добрячий шматок перших трьох десятиліть її життя став доказом цього. Але вона також пам'ятала про миті, коли не боялася. Їй потрібно було знову зібратися на сили, вирватися на волю й піти за почутим покликом.

Це був страхітливий стрибок. Відхід від легкого життя. Зневага до умовностей. Хор сумнівів і вимог. Звісно, це стримувало її, як і багатьох з нас. Але для Найтінгейл це вже не мало значення. Через два тижні вона наважилася на стрибок.

«Я не повинна сподіватися від них на співчуття чи допомогу, — писала вона про своє рішення вирватися на волю. — Я мушу *взяти* бодай дещо, так мало, як тільки можемо, щоб дістати можливість прожити. Я мушу їх *узяти*, бо так мені їх не віддадуть».

Протягом року вона створювала военні польові шпиталі у Криму. Умови були жахливі. Через брак ліжок люди помирали в коридорах будівель і на палубах кораблів. Щури крали їжу з тарілок. Пацієнти тулилися в холодних кімнатах без одягу, а деякі збували свої останні хвилини на землі повністю голими. Пайки були паскудні, а лікарі — некомпетентні. Саме від цього її намагались утримати батьки, боячись, що вона заплямує себе. Цього було достатньо, щоб відлякати навіть найхоробріших службовців.

«Я добре знайома з умовами проживання в найгірших районах більшості великих міст Європи, але ніколи не була в атмосфері, яка могла б зрівнятися з атмосферою барачного шпиталю вночі», — писала Найтінгейл. На цей час страх зник. Натомість з'явилася сталевая рішучість. Вона оплатила ремонт із власної кишені й узялася до праці.

Генрі Водсворт Лонгфелло чудово змалював її героїчний образ в одному з віршів, протиставляючи похмурість лікарняних коридорів образіві Флоренс Найтінгейл, яка несе лампу і хороший настрій у кожную палату.

В історії Англії будуть завжди
слова її, наче троянди, цвісти.
Проміння її світильника — квіти —
знищили темряву колишнього світу.
Дама зі світильником на багато століть
величчю країни світ засліпить.
Її благородна доброта,
героїчна жіночність свята³.

Героїчна — і *край*. Це стало можливим лише тому, що вона набралася сміливості подолати ці прозаїчні, але сильні страхи.

Її робота в Криму, під обстрілами і з великим ризиком для життя (адже Флоренс підхопила «кримську лихоманку» (бруцельоз), від якої потерпала до кінця життя), надихнула на створення Червоного Хреста. Її інноваційний підхід, праці із систематизації допомоги хворим і вразливим верствам населення досі приносять користь усім, хто хоч раз побував у шпиталі за ті 180 років, відколи Флоренс зійшла зі шляху, від якого її намагалося відрадити стільки людей.

Її мати плакала, коли донька прославилася. «Ми качки, які висиділи дику лебідку», — сказала вона. Уявіть, як ви плачете через те, що ваша дитина виявилася особливою. Уявіть собі життя в будинку, де таке сталося. Як написав Стрейчі, мати Найтінгейл помилялася. Її донька не була лебідкою. Батьки Флоренс народили *орлицю*. Її довго висиджували, вона довго просиділа у гнізді, та коли злетіла, стала безстрашною.

Те, що ми повинні робити в цьому житті, приходиться звідкись іззовні, і це більше за нас. Кожен з нас покликаний до чогось. Ми дібрані. Ми обрані... але чи приймемо цей вибір? Чи втечемо?

Це наш поклик.

Щоб усебічно зрозуміти історію Найтінгейл, слід пам'ятати, що, з одного боку, вона збула роки, притлумлюючи покликання служити людям. А з іншого — готувалася до виконання життєвої місії. Їй потрібен був час, щоб пробратися крізь дим і шумовиння сім'ї та суспільства, які намагалися відмовити її від того, як слід учинити. Потрібен був час, щоб набути навичок, необхідних для докорінних змін сестринської справи.

В обох випадках перемога над власним страхом стала визначальною битвою її життя. Так само, як у кожного з тих, хто змінює світ. Немає нічого вартісного, що не лякало б. Жодна людина не досягла величі без боротьби з власними сумнівами, тривогами, обмеженнями та демонами.

Як виявилось, для Найтінгейл цей досвід став формотворчим чинником. Коли Флоренс остаточно поринула у створення лікарень і реформування армійської та цивільної систем охорони здоров'я, вона зіткнулася з неймовірним опором — бюрократичними та політичними перепонами. Їй довелося бути не лише ангелом милосердя в лікарняних палатах, але й інтенданткою, «тіньовою» секретаркою, лобісткою, викривачкою, громадською активісткою й адміністраторкою. Саме її здатність робити все це — долати неблаганний опір опонентів та залякування, вести терплячу, але невтомну боротьбу з тими, хто хотів її зупинити, — уможливила її роботу.

Ніхто більше не міг її залякати. Її неможливо було злякати.

«Ваш лист написаний на Белгрейв-сквер, — виклично писала вона міністрові закордонних справ Великої Британії. — Я ж пишу з хатини в Криму. Це різні місця». Це писала жінка, яка ще кілька місяців тому боялася розчарувати свою істеричну матір. Тепер, коли лікар чи будь-хто інший казав їй, що не можна нічого вдіяти, вона відповідала зі спокійною впевненістю: «Але це необхідно зробити». А якщо цього не ставалося — наприклад, коли лікарня, у якій вона працювала, відмовилася приймати католиків та євреїв, — вона погрожувала звільнитися. Її почувли.

Власний досвід боротьби зі страхом допоміг їй зрозуміти й полюбити тисячі поранених, а також пацієнтів, що помирали,

якими вона опікувалася. «Побоювання, невпевненість, чекання, сподівання, страх перед невідомим найдужче шкодять пацієнтові, — писала Найтінгейл. — Пам'ятайте, що він увесь час перебуває віч-на-віч зі своїм ворогом, бореться з ним усередині, провадить з ним довгі уявні розмови». Це була битва, яку вона знала з першого досвіду і яку могла допомогти виграти.

Сьогодні кожен з нас отримує власний поклик.

Служити людям.

Ризикувати.

Порушити статус-кво.

Бігти *назустріч*, коли інші тікають.

Піднятися над собою.

Робити те, що інші вважають неможливим.

З'явиться безліч причин, через які видаватиметься, що це неправильно. Ви почуватимете неймовірний тиск, щоб витіснити з голови ці думки, ці мрії, ці *потреби*. Залежно від того, де ми перебуватимемо і до чого прагнутиremo, опір, якого ми зазнаємо, може виявитися простою маніпуляцією... або справжнім насильством.

Страх нагадає про себе. Він завжди нагадує про себе.

Чи дозволимо йому перешкодити нам відповісти на поклик?

Чи вдамо, що не чуємо?

А може, ми підходитимемо щоразу ближче, як Найтінгейл, загартовуючи себе, готуючись зробити те, заради чого народилися на цій землі?